

Az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők XII. országos találkozója

A Fejér megye és székhelye, Székesfehérvár, akármilyen fontos szerepet játszott a magyar történelemben, a néprajzi hagyományokat tekintve a kevésbé ismert vidékek közé tartozik. Örjási egyházi birtokainak cselédsége nem a hagyományos paraszti falvak életét élte, s mint az ország közepén fekvő terület, a népi kultúrának sem a legarchaikusabb, a néprajzkutatók számára legvonzóbb rétegeit őrizte. Ennek ellenére az eddigi néprajzi találkozók egyik leg-sikerültebbjére került sor itt 1985. június 22. és 25. között, s ez a körülmény minden bizonnyal további lendületet ad a megyében folyó néprajzi kutatásoknak. A kitünő rendezés és a tartalmas előadások pedig lehetővé tették, hogy a résztvevők szakmailag felkészültebben, lélekben pedig feltöltődve térjenek haza, s folytassák munkájukat.

Az ünnepélyes megnyitóján Nagy Jenőné, Fejér megye tanácsának elnökhelyettese üdvözölte a résztvevőket, majd dr. Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtít-kára nyitotta meg a találkozót. Megállapította: a néprajzi gyűjtőmozgalomnak jelentős szerepe lehet abban, hogy a szocialista építés időszakában szilárduljon a nemzeti egység. Ne higgyük — mondotta —, hogy ha magyarságunkban erősödünk, azzal kirekesztjük magunkat a népek közösségéből, mert éppen így lehetünk annak egyenrangú tagjai. Népi és nemzeti hagyomá-nyainkat pedig különös gondnal kell őriznünk, mert az emberiség válna szegényebbé, ha el-vesztetnénk kulturális értékeinket.

Az ünnepi megnyitót a Művelődésügyi Minisztérium és a KISZ KB képviselője köszön-tötte a tanácskozás résztvevőit. Dr. Villangó István főosztályvezető egyebek között megállapította, hogy a közgyűjtemények nem nélkülözhetik az önkéntes gyűjtők tevékenységét, Nagy Imre, a KISZ KB Egyetemi és Főiskolai Tanácsának vezetője pedig hangsúlyozta, hogy a felső-oktatás területén nem elég hatékony a honismereti munka, márpedig éppen a leendő tanárok körében volna rá a legnagyobb szükség.

Az ünnepi ülésen került sor a legkiválóbb önkéntes gyűjtők kitüntetésére. A Magyar Néprajzi Társaság által alapított Sebestyén Gyula-emlékérmet Duka János, Gelencsér József, Hentz Lajos és Lábadi Károly; a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csúry Bálint-emlékérmet pedig Rácz Sándor kapta. (Méltatásuk a következő oldalon olvasható.)

Három előadás hangzott el a megnyitót követően. Dr. Szilágyi Miklós a Néprajzi Múzeum osztályvezetője, a régi helyi újságok néprajzi forrásértékéről beszélt, s előadásából az derült ki, hogy régebben a helyi megyei és vidéki városokban megjelenő napi- és hetilapok — igaz, sokkal több volt belőlük, mint ma — jóval nagyobb teret adtak a néprajzi jellegű cikkeknek, nagyobb részt vállaltak a helyi hagyomány közkinccsé tételében, s ezek az írások — kellő kritikával — jól hasznosíthatók a mai kutatás számára is. Dr. Kiss Jenő, az ELTE tanszékvezető docense, megállapította, hogy az utóbbi évtizedekben megjelent nyelvjárási kifejezésekkel foglalkozó munkák mind az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtőmozgalomból sarjadtak ki. Beszélt az állandó nyelvjárási szövegek (gazdaregulák, népi időjárást jósoló kifejezések, falucsúfolók, névcsúfolók, átkozódások, szitkozódások, udvariassági formulák, gyermekijesz-tők stb.) gyűjtésének fontosságáról. Dr. Lukács László, az István Király Múzeum osztályveze-tője, a Fejér megyei néprajzi munkálatokról adott áttekintést, s elmondta, hogy őt kötetben tervezik megjelentetni a megyei néprajzi kutatások eredményeit.

Ezt követően négy munkaközlésen folytatódott a tanácskozás. Az elsőt a szervezett táji kutatókról és a monográfiás helyi gyűjtésekről volt szó. A találkozó résztvevői hallhattak a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézete által szervezett gömöri, Ung-vidéki és tiszazugi kutatásokról, a Káli-medencében folyó szervezett kutatómunkáról, valamint Kecel monográfiájának elkészültéről. Valamennyien hangsúlyozták, hogy a táji kutatásoknál nagyon fontos az önkéntes és a hivatásos „néprajzosok” együttműködésének megteremtése. Ennek a munkaközlésnek a szünetekben fogalmazódott meg, hogy ma már erőltetett dolog a néprajzzal foglalkozó önkéntes és a hivatásos munkatársak illetévaló megkülönböztetése, s talán helyesebb lenne, ha egyszerűen néprajzgyűjtőkről és néprajzkutatókról beszélünk.

A második munkaközlésen az *szavak és a szólások gyűjtésével* foglalkozó előadások hangzottak el. A legtöbb előadó leszögezte, hogy ilyen jellegű néprajzi anyag gyűjtéséhez azoknak vannak a legjobb lehetőségük, akik közöttük élve — netán ugyanazt a nyelvjárást beszélve — életük részeként tudnak dolgozni.

A történelmi szemlélet, a történelmi néprajz és a családtörténet volt a harmadik munkaközlés té-mája. Az előadók elsősorban a hagyományos paraszti élet írásos forrásainak jelentőségével foglalkoztak, s olyan forráshelyekre is felhívták a gyűjtők és a kutatók figyelmét (bibliák, is-

colás füzetek, munkaszerződések, gazdasági naplók), amelyeket eddig néprajzi szempontból csak kevésbé hasznosítottak.

Nagy érdeklődés kísérte az *időszerű gyűjtési feladatokkal foglalkozó munkaülés* előadásait és hozzászólásait. Itt merült fel, hogy a néprajzi gyűjtőmunkát segítő kérdőívek egy része egyre kevésbé felel meg az újabb néprajzi kutatások igényeinek, eszerint a néprajzi gyűjtés-vezetés előtt nemcsak az a sürgető feladat áll, hogy kérdőíveket készítsen és jelentessen meg a néprajz valamennyi számba jövő területére, de az is, hogy olyan új, korszerű kérdőívekkel állja elő a gyűjtőket, amelyek lehetővé teszik az újabb jelenségek és változások vizsgálatát.

A találkozó utolsó napján került sor a *szabad fórumra*, amelyet ez alkalommal is nagy aktivitás jellemezett. Számos gyűjtő számolt be munkájáról. Elhangzott ezen a fórumon, hogy az egyetemek, főiskolák néprajzzal foglalkozó diákjait — akik sikeresen szerepeltek néprajzi anyaggal a tudományos diákkonferenciákon — be kellene vonni a mozgalomba. Többen szóvá tették, hogy változatlanul megoldatlan a néprajzi — és általában a honismereti — szakkör-vezetők továbbképzése. Ezen a szabad fórumon jelentette be dr. Laczkovits Emőke, a Bakony Múzeum munkatársa, hogy két esztendő múlva Veszprémbe várják a XIII. gyűjtőtálalkozó résztvevőit.

A találkozót két rangos rendezvény egészítette ki. Az első este a Fejér megyei népi együttes műsorában gyönyörködhetek a résztvevők, két nap múlva pedig tanulmányi kiránduláson vettek részt a Velencei-tó környékén. Ez alkalommal sor került a pákozdi honvédműlekek, a kápolnásnyéki Vörösmarty Emlékház és a sukorói néprajzi ház megtekintésére. A barátságok és ismerkedések elmélyítését jól szolgálták az estéinkenti közös népdaléneklések.

Végezetül hadd idézem *Andrástalvy Bertalannak*, a Magyar Néprajzi Társaság alelnökének szavait, aki a szabad fórum vezetőjeként hangsúlyozta, hogy a *hagyomány továbbélése, továbbéltetése kollektív feladat*. Felidézte a régi határjárásokat, amikor a falu közössége esztendőről esztendőre járta a település határát és megújította a határjeleket. Nagyobb települések esetében egy-egy ember képtelen volt fejben tartani a teljes határvonalat, de a közösségben mindig akadt valaki, aki éppen azon a részen pontosan ismerte a határt, így a közösség kollektív ismerete lehetővé tette a határpontositást. Az önkéntes gyűjtők kollektív tudása is így összegződik — mondotta *Andrástalvy* —, hogy fenntartsa és továbbvigye az elődöktől öröklött tudást.

Halász Péter

A legújabb Sebestyén Gyula-emlékermesek

A neves tudós, messze tekintő tudománypolitikus és nagy hatású gyűjtésszervező, *Sebestyén Gyula* (1864—1946)¹ nevével fémjelzett emlékermet a Magyar Néprajzi Társaság első ízben 1966-ban ítélte oda azoknak a kiváló önkéntes gyűjtőknek, akik az országos néprajzi és nyelv-járási gyűjtőpályázatokon, illetőleg szakkörvezetőként több éven keresztül kiemelkedő eredményt értek el. Az 1985. évi kitüntetések sajátos vonása, hogy két, határainkon kívüli gyűjtő is szerepel az éremtulajdonosok között, s hogy az itthoni kitüntetettek eredményesen foglalkoztak a hazai nemzetiségek hagyományainak búvárlásával is. Az emlékermet, a most bemutatottakkal együtt eddig negyvenketten érdemelték ki.²

DUKA JÁNOS, nyugalmazott csikszeredai tanfelügyelő 1960 óta végez intenzív és a szakmai körök által is sokra becsült néprajzi-nyelvjárási gyűjtést. Több témakört magába ölelő gyűjtései közül hiánypótló jelentőségűek a székelyföldi falucsúfólokál és alkalmazásukkal foglalkozó, valamint az ugrancsak a Székelyföld több helységéből származó, paraszti anekdotákat, jellemző humoros történeteket tartalmazó gazdag anyagú gyűjteményei.

Jórészt elsőnek említett gyűjtéseire támaszkodik Kovács Ágnesnek a Magyar Népemese Katalógus Füzetek 3. számaként megjelent, A rátótiadák típusmutatója (Budapest, 1966) c. munkája. Paraszti anekdotáit pedig a Vöö Gabriella által gondozott nagy sikerű kiadvány: Kilenec kéve hány kalangya? (Kriterion, Bukarest, 1982. 286 old.) tette széles körben ismertté.

DR. GELENCSE JÓZSEF, a városi tanács osztályvezető-helyettese (Székesfehérvár) gyermekkorát szülőfalujában, a Fejér megyei Sárkeresztúron töltötte, s a kisparaszti családi környezetben alkalma volt a falusi élet megfigyelésére. Székesfehérvári gimnazistaként kezdett foglalkozni néprajzi és történelmi kérdésekkel, s e tárgykörökben megyei és országos versenyeken eredményesen szerepelt. Pécsi joghallgató korában lehetőséget talált arra, hogy a baranyai magyarok, németek és délszlávok életével ismerkedjék.

1975 óta rendszeresen részt vesz az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokon. Pályamunkái részben szülőfaluja parasztságának életével, részben a baranyai délszlávok, közelebbről a Dráva menti sokácok népéletével foglalkoznak. Ez utóbbi tárgykörben — horvát nemzetiségű feleségével közösen, főként Alsószentmártonban — hiánypótló gyűjtő- és feldolgozó munkát végzett.